

УДК: 343.615:[343.98+343.1]

Строк І. А.,

здобувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОЧАТОК РОЗСЛІДУВАННЯ УМИСНИХ ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ, ЗАПОДІЯНИХ У СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

В статті висвітлено типові ситуації на початковому етапі розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання та надано криміналістичні рекомендації щодо послідовності проведення слідчих (розшукових) дій на цьому етапі, організації та планування початкового етапу розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання.

Аналіз кримінальних справ про тілесні ушкодження та наявних методик розслідування дозволяє виділити на початковому етапі такі загальні ситуації:

1. Особа, яка проводить розслідування по справі на початковому етапі володіє достатньою інформацією про потерпілого і нападника, є свідки – очевидці. Заподіяння тілесних ушкоджень у стані сильного душевного хвилювання відбулося в присутності тієї групи осіб, серед якої постійно перебувають потерпілий і підозрюваний. Різновидом ситуації є така, коли злочинець намагався заподіяти тяжкі тілесні ушкодження, але не зміг довести свій намір до кінця через не залежні від нього причини: надання опору потерпілим, припинення злочинних дій громадянами чи працівниками правоохоронних органів. Дана ситуація є характерною для заподіяння тілесних ушкоджень в гуртожитках, в квартирах, в компанії, а також при затриманні підозрюваного на місці події, оскільки вже на цьому етапі є відомості про особу злочинця. Разом з тим, обставини вчиненого можуть бути недостатньо з'ясованими. Обумовлюється це тим, що заподіяння тілесних ушкоджень у стані сильного душевного хвилювання відбувається на ґрунті сварки або ревностів, очевидцями цього стають близькі з оточення потерпілого і підозрюваного, які не завжди заінтересовані у правдивих показаннях. В таких випадках основні зусилля спрямовують на процесуальне закріплення факту злочину, встановлення причин виникнення конфлікту, характеру дій кожного із учасників та ступеня їх вини.

2. Друга ситуація відрізняється від першої тим, що тілесні ушкодження заподіяні в присутності свідків, але відомості про нападника ні потерпілому ні свідкам не відомі. Інколи потерпілого в тяжкому стані направляють до лікарні, а нападник з місця події зникає. Основна увага у даній ситуації спрямовується на встановлення обставин виявлення потерпілого, встановлення очевидців події, уточнення часу і місця вчинення злочину,

кількості учасників події та їх прикмети. Якщо спілкування з потерпілим неможливе, зазначені питання треба з'ясувати у осіб, які знайшли потерпілого, або медичних працівників, які можуть охарактеризувати обстановку, в якій його було знайдено, описати стан потерпілого, його одягу, повідомити, про що він говорив їм або висловлювався у непритомному стані.

3. Тяжкі тілесні ушкодження заподіяно без свідків. Потерпілий не був знайомий з нападником і не може надати відомостей про нього. Потерпілий може перебувати в тяжкому стані і потребувати невідкладної медичної допомоги. Дана слідча ситуація є несприятливою, найбільше складною і потребує здійснення системи цілеспрямованих і узгоджених між собою слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, які дозволять отримати додаткову інформацію про обставини злочину і злочинця, щоб змінити ситуацію на краще. На початковому етапі в такій ситуації проводять наступні невідкладні та першочергові слідчі дії: огляд місця події (якщо воно відомо) і обстеження прилеглої до нього території, освідчування потерпілого і ретельний огляд його одягу (відшукання і фіксація видимих слідів злочину та мікрооб'єктів), призначення судових експертиз для отримання відповідей на запитання, вирішення яких потребує спеціальних знань.

Ключові слова: розслідування заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання, криміналістична характеристика, початковий етап, типові ситуації.

Актуальність теми. Останнім часом в теорії криміналістики і на практиці перспективним вважається розробка систем слідчих дій, організаційних та оперативно-розшукових заходів, які відповідно до типових ситуацій є найбільше оптимальними, спрямовані на отримання доказової інформації в строки, що гарантують економію процесуальних засобів. Такий підхід є цілком застосовним і щодо початкової стадії розслідування злочину. Адже, багато в чому успіх розслідування в цілому, залежить від ефективності та раціональності дії, що проводяться на початковому етапі.

Стан дослідження проблеми. У літературі питанню надання криміналістичних рекомендацій слідчим щодо оптимального провадження на початковому етапі розслідування злочину приділяється багато уваги, зокрема, при формулюванні методик розслідування окремих видів злочинів, такими науковцями як В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, П.Д. Біленчука, Р.Х. Бічуріна, І.В. Борисенка, В.І. Боярова, О.А. Бухаченка, Г.П. Власової, А.Ф. Волобуєва, О.І. Дворкіна, В.А. Журавля, І.І. Когутича, В.П. Колмакова, М.В. Костенко, І.М. Кунтія, М.Г. Куп'янського, І.Д. Моторного, В.В. Поліщука, М.А. Погорецького, Ю.П. Приходька, О.В. Пчеліної, М.В. Салтєвського, С.В. Свириденка, М.О. Селіванова, В.Л. Синчука, А.В. Старушкевича, Р.Л. Степанюка, В.І. Фаринника, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька, В.М. Шевчука, М.П. Яблокова та ін. Проте, на сьогоднішній день, такі рекомендації оминають розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання.

Метою дослідження є надання науково обґрунтованих криміналістичних рекомендацій слідчим підрозділам щодо провадження

на початковому етапі розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання.

Наукова новизна дослідження. Виокремлено типові ситуації початкового етапу розслідування умисних тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання та відповідно до них надано рекомендації щодо організації та планування розслідування слідчими.

Виклад основного матеріалу. Розслідування заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання здійснюється за загальними правилами такої діяльності з урахуванням певних особливостей, які обумовлюються характером та механізмом вчинення цих злочинів. Аналіз кримінальних справ про тілесні ушкодження та наявних методик розслідування дозволяє виділити на початковому етапі такі загальні ситуації:

1. Особа, яка проводить розслідування по справі на початковому етапі володіє достатньою інформацією про потерпілого і нападника, є свідки – очевидці. Заподіяння тілесних ушкоджень у стані сильного душевного хвилювання відбулося в присутності тієї групи осіб, серед якої постійно перебувають потерпілий і підозрюваний. Різновидом ситуації є така, коли злочинець намагався заподіяти тяжкі тілесні ушкодження, але не зміг довести свій намір до кінця через не залежні від нього причини: надання опору потерпілим, припинення злочинних дій громадянами чи працівниками правоохоронних органів.

Дана ситуація є характерною для заподіяння тілесних ушкоджень в гуртожитках, в квартирах, в компанії, а також при затриманні підозрюваного на місці події, оскільки вже на цьому етапі є відомості про особу злочинця. Разом з тим, обставини вчиненого можуть бути недостатньо з'ясованими. Обумовлюється це тим, що заподіяння тілесних ушкоджень у стані сильного душевного хвилювання відбувається на ґрунті сварки або ревності, очевидцями цього стають близькі з оточення потерпілого і підозрюваного, які не завжди заінтересовані у правдивих показаннях [1, с. 82]. В таких випадках основні зусилля спрямовують на процесуальне закріплення факту злочину, встановлення причин виникнення конфлікту, характеру дій кожного із учасників та ступеня їх вини.

На початковому етапі слід з'ясувати: в яких стосунках перебували потерпілий і підозрюваний, чи зустрічались, коли, де, як часто; який характер мали зустрічі; які обставини могли вплинути на характер взаємовідносин між ними (небажання однієї з сторін повернути борг, несумлінне виконання договірних зобов'язань тощо); чи не перебували такі особи у службовій або іншій залежності; чи зустрічались після заподіяння тілесних ушкоджень, коли, де, хто був присутнім, з якою метою; як поставилися близькі до того, що відбулося, які розмови вели з цього приводу; хто знав про характер стосунків між потерпілим та підозрюваним; чим це може бути підтверджено (розписки про надання у борг, листи про повернення боргу, запис на автовідповідачі, у щоденнику та інше).

Особливу складність у даній ситуації представляють випадки, коли кожна із протидіючих при конфлікті сторін заперечує свою вину. В таких ситуаціях потерпілий (поранений) може бути ініціатором сварки або

бійки. Деталізація показань учасників конфлікту та очевидців події, їх співставлення з іншими доказами у справі є головним засобом розв'язання зазначеної конфліктної ситуації.

2. Друга ситуація відрізняється від першої тим, що тілесні ушкодження заподіяні в присутності свідків, але відомості про нападника ні потерпілому ні свідкам не відомі. Інколи потерпілого в тяжкому стані направляють до лікарні, а нападник з місця події зникає.

Основна увага у даній ситуації спрямовується на встановлення обставин виявлення потерпілого, встановлення очевидців події, уточнення часу і місця вчинення злочину, кількості учасників події та їх прикмети. Якщо спілкування з потерпілим неможливе, зазначені питання треба з'ясувати у осіб, які знайшли потерпілого, або медичних працівників, які можуть охарактеризувати обстановку, в якій його було знайдено, описати стан потерпілого, його одягу, повідомити, про що він говорив їм або висловлювався у непритомному стані.

Встановлення місця події та його дослідження спрямовано на виявлення предметів і слідів, що сприяють розшуку злочинця, з'ясуванню обставин вчинення злочину. Судово-медичне дослідження тілесних ушкоджень – їх локалізації, характеру і механізму заподіяння – спрямовано на встановлення обставин злочину (часу, знаряддя, даних про фізичний стан нападника).

Відомості про осіб, можливо причетних до даної події, можуть бути отримані в процесі ретельного дослідження потерпілого: коло інтересів і знайомих, з ким планував зустрічі в цей день, куди збирався, чому опинився на місці події, його характер і поведінка і т.п.

3. Тяжкі тілесні ушкодження заподіяно без свідків. Потерпілий не був знайомий з нападником і не може надати відомостей про нього. Потерпілий може перебувати в тяжкому стані і потребувати невідкладної медичної допомоги. Дана слідча ситуація є несприятливою, найбільше складною і потребує здійснення системи цілеспрямованих і узгоджених між собою слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, які дозволять отримати додаткову інформацію про обставини злочину і злочинця, щоб змінити ситуацію на краще. На початковому етапі в такій ситуації проводять наступні невідкладні та першочергові слідчі дії: огляд місця події (якщо воно відомо) і обстеження прилеглої до нього території, освідчування потерпілого і ретельний огляд його одягу (відшукання і фіксація видимих слідів злочину та мікрооб'єктів), призначення судових експертиз для отримання відповідей на запитання, вирішення яких потребує спеціальних знань.

В криміналістичній літературі зазначається, що місце події є складним структурним утворенням, в якому поєднані взаємозв'язані елементи, аналіз і дослідження яких сприяє всебічному і повному розслідуванню. Оскільки місце злочину містить різнобічну інформацію про обставини події, в криміналістичній тактиці визначається перелік питань, які можуть бути з'ясовані в процесі огляду: відомості про злочинця і потерпілого, час його перебування на цьому місці, мотив і мету заподіяння тілесних ушкоджень, способи прибуття на місце і зникнення з нього та ін. [2, с. 119-124].

Діяльність по розв'язанню слідчих ситуацій, що сформувалися на початку розслідування може бути представлена в такому вигляді. Після

надходження повідомлення про тілесне ушкодження до правоохоронного органу:

Черговий забезпечує направлення потерпілих до лікарні, затримання підозрюваних, якщо для цього є необхідна інформація, охорону місця події, невідкладний виїзд на місце події слідчо оперативної групи, а у разі її відсутності – слідчого, працівника оперативного підрозділу або дільничного інспектора та повідомляє про це керівника органу внутрішніх справ або його заступника.

Працівник поліції, що першим прибув на місце події, повинен надати допомогу потерпілому, а у разі потреби направити до лікарні; організувати охорону місця події для збереження від пошкодження або знищення слідів злочину; у осіб, що перебували на місці події, з'ясувати обставини вчинення злочину (час, місце, характер, наслідки і т.п.), прикмети особи, що його вчинила та напрямок в якому зникла; організувати переслідування запідозреного та його затримання; встановити очевидців та записати відомості про них для наступного спілкування. Після прибуття на місце групи або слідчого доповісти їм про проведену роботу та отримані первинні відомості.

Слідчий, який прибув на місце події організовує виконання тих заходів, які не встиг зробити працівник поліції, що прибув на місце події першим і готується до проведення огляду місця події.

Працівники оперативних підрозділів застосовують оперативно-розшукові заходи з метою встановлення осіб, яким відомі обставини злочину, тих, що можуть характеризувати потерпілого з різних боків (за місцем роботи, навчання, проведення вільного часу та ін.), встановлюють родинні, дружні та інші зв'язки потерпілого з іншими особами і з'ясовують їх стосунки. Застосування оперативними підрозділами оперативно-розшукових заходів здійснюється за такими напрямками:

1. За ознаками зовнішності злочинця. Якщо потерпілий запам'ятав зовнішність злочинця, інформація про це може бути використана для його розшуку. Потерпілому пред'являють фото або відеотеки осіб, які перебувають на обліку органу внутрішніх справ. Про ознаки злочинця інформують особовий склад, а також представників громадськості. Якщо стан потерпілого дозволяє і він дає згоду, здійснюють вихід у місця можливої появи злочинця.

2. За слідами і предметами залишеними на місці події. Якщо під час огляду виявлені відбитки пальців рук, здійснюється перевірка по дактилоскопічним облікам та облікам слідів вилучених з місць нерозкритих злочинів. Поряд з цим можуть використовуватися сліди взуття, зброї, транспортних засобів тощо.

3. За слідами на тілі й одязі злочинця. Якщо під час опору нападнику нанесені тілесні ушкодження (про це повідомляє потерпілий, на місці виявлено сліди крові, що не належить постраждалому), перевіряють медичні установи та інші місця, до яких він міг звернутися по медичну допомогу.

4. За способом вчинення злочину. Під час нападу могли застосовувались специфічні знаряддя, характер пошкоджень свідчить про володіння нападником спеціальними спортивними навичками, злочинці зверталися

один до одного за прізвиськом – розшук може здійснюватися за даними ІПС «Розшук», порівнюватися з відомостями про нерозкриті злочини до і після заподіяння тілесних ушкоджень [3, с. 33].

5. За іншими даними, що мають значення для встановлення злочинця. Розшуку злочинця сприяють відомості про місце заподіяння тілесних ушкоджень. До лікарні з тяжкими пораненнями був доставлений потерпілий, якого знайшли неподалік від нічного клубу. Судячи про час і місце де знайшли потерпілого, слідчий висунув версію про можливість заподіяння ушкоджень в нічному клубі або ким-небудь з тих, хто там знаходився у той час. Перевірка версії підтвердила її правильність.

Перевірці підлягають особи, які цікавляться в лікарні станом здоров'я потерпілого, відвідують його (у тому числі і з числа рідних) в медичному закладі і за місцем проживання, виявляють підвищений інтерес до події, що відбулася. В зверненнях до потерпілого можуть міститися пропозиції «не піднімати галасу», «надати допомогу в лікуванні», «дати гроші на придбання коштовних ліків», «надати допомогу у вирішенні побутових питань» тощо.

Останнім часом в теорії криміналістики і на практиці перспективним вважається розробка систем слідчих дій, організаційних та оперативно-розшукових заходів, які відповідно до типових ситуацій є найбільше оптимальними, спрямовані на отримання доказової інформації в строки, що гарантують економію процесуальних засобів. Такі рекомендації викладаються у вигляді алгоритмів і можуть використовуватися для розслідування не тільки окремих видів злочинів, але і для розслідування їх різновидів [4]. Спроби програмування та алгоритмізації процесу розслідування відомі криміналістиці і використовуються багатьма науковцями під час розробки методик розслідування, для організації діяльності практичних підрозділів органів внутрішніх справ з розкриття злочинів. Проте, при розробці алгоритмів розслідування варто взяти до уваги застереження В.О. Коновалової. Яким би досконалим не був алгоритм, зазначає Вона, він завжди є зашкарубленим і в цьому відношенні має обмежений характер. Він не може бути універсальним. Разом з тим він має позитивне значення своєрідної матриці, на яку накладається інформація, що є у слідчого. Останнє дозволяє не тільки активізувати організаційну діяльність, що прямо впливає з наявного алгоритму, але і стимулює розумову діяльність, спрямовану на розвиток положень алгоритму [4, с. 425-428].

Алгоритми розслідування можуть включати до своєї структури слідчі дії, організаційні та оперативно-розшукові заходи, а також їх спеціальні комплекси (тактичні операції), які В.Ю. Шепітько відносить до засобів криміналістичної тактики. Розробка тактичних операцій має сприяти оптимізації розкриття і розслідування злочинів, передбачає встановлення взаємозв'язку і взаємозалежності між окремими слідчими діями, оперативними й організаційними заходами [5, с. 195]. Необхідність розробки тактичних операцій розслідування тілесних ушкоджень обумовлюється характером і змістом слідчих ситуацій, що формуються в процесі такої діяльності. Вірно зазначає О.Я. Баєв, що далеко не завжди можливо вирішити те чи інше завдання за допомогою однієї слідчої дії, тактичного

прийому, оперативно-розшукового заходу. У таких випадках слідчий вдається до планування й реалізації тактичних операцій [6, с. 252].

Серед найбільше ефективних тактичних прийомів, що спрямовані на розв'язання конфліктних ситуацій, зазначає В.А. Журавель, можна назвати такі: стимулювання позитивних якостей підозрюваного, обвинуваченого; максимальна деталізація показань; зіставлення показань з іншими доказами; оголошення показань інших осіб; пред'явлення доказів із нарощуванням їх викривної сили; пред'явлення з початку ключового доказу з роз'ясненням того, що він не є останнім; використання конфліктних стосунків між співучасниками злочину; роз'яснення положень закону [7, с. 203-204].

Робота по розв'язанню слідчих ситуацій, що сформувалися на початковому етапі розслідування здійснюється на планових засадах. І.В. Кубарев розглядає планування як елемент організації розслідування, яку визначає як ситуаційно обумовлену діяльність слідчого, що полягає в системній реалізації специфічних організаційних функцій та забезпечує таке впорядкування конкретного акту розслідування, за якого цілі досудового слідства досягаються найбільше оптимально [8, с. 7-10]. Планування включає в себе висування версій про наявність або відсутність обставин, що мають відношення до справи, а також про характер цих обставин.

Форма плану розслідування може бути різною: письмовою у розгорнутому вигляді, у вигляді заміток, усною. При розслідуванні тяжких тілесних ушкоджень перевага надається розгорнутій письмовій формі. Вона дисциплінує слідчого, дозволяє не упустити з уваги всі деталі, що підлягають встановленню у справі.

Аналіз матеріалів розслідування кримінальних справ про тяжкі тілесні ушкодження, заподіяні у стані сильного душевного хвилювання показав, що слідчими висувалися як загальні, так і окремі версії, а також використовувалися типові криміналістичні програми. Але типові криміналістичні програми, як зазначає В.І. Фадеев, містять лише загальні завдання розслідування і не відображують індивідуальні завдання у конкретних кримінальних справах [9, с. 17]. Загальні типові версії стосувалися таких питань як, чи є дана подія злочином, чи тілесні ушкодження заподіяні в стані сильного душевного хвилювання. Серед окремих версій, які зустрічалися в матеріалах справ були припущення щодо: особи, яка вчинила злочин; окремих об'єктивних обставин події (місця, часу, знарядь, способу злочину); характеру вини; мотиву злочину; можливості вчинення злочину групою осіб тощо. Слід зазначити, що висувати версії по справі можуть лише ті посадові особи, які законом наділені правом на їх перевірку. Тому не можемо погодитися з тими науковцями, які вважають за можливе висування версій підозрюваним або обвинуваченим [9, с. 43]. Зазначені особи, звичайно, можуть висловлювати свої припущення, пояснення щодо окремих обставин справи або події в цілому. Такі припущення після відповідної оцінки можуть бути сприйняті слідчим для висування і перевірки версії або відхилені. Висловлювання і припущення підозрюваного або обвинуваченого мають відповідну процесуальну форму і у справі зустрічаються в їх поясненнях, показаннях, клопотаннях.

В цій ситуації висуваються та перевіряються версії щодо особи, яка заподіяла ушкодження. Вихідна інформація може містити відомості про злочинця (наприклад, про прикмети зовнішності і одягу, про ім'я або прізвище, про знаряддя, яке використовував для нападу. Обсяг вихідної інформації впливає на кількість версій. Відсутність інформації щодо конкретної особи (навіть орієнтовної) обумовлює необхідність висування більш широкого кола версій. Вони можуть висуватися щодо кола передбачуваних осіб, серед яких слід шукати передбачуваного злочинця. Основою для побудови версій можуть бути різноманітні за змістом і характером відомості про: взаємовідносини потерпілого з іншими особами; наявність у певних осіб предметів, які могли бути знаряддям заподіяння тілесного ушкодження; судимість за аналогічний або інший насильницький злочин; антигромадська поведінка, яка виявляється у схильності до насилля, жорстокості, агресивних дій та ін. Вивчення оточення потерпілого дозволяло визначити коло осіб, які перебували у ворожих стосунках з ним. За пошкодженнями визначали можливе знаряддя злочину, а потім оперативні підрозділи встановлювали особу, у якої були аналогічні предмети, або встановлювали осіб, які бачили у когось подібне. Оскільки до таких злочинів особа готується, вона може виготовляти знаряддя нападу. Це можуть побачити сторонні особи (на підприємстві, в гаражі, майстерні тощо) і повідомити про це оперативного працівника або представників інших правоохоронних органів.

Побудова версій, зазвичай, пов'язана з визначенням фактичних даних, наявності або відсутності яких дозволяє підтвердити або спростувати версію, а також джерел, які можуть бути носіями такої інформації. Всебічність і повнота розслідування забезпечується, коли при плануванні висуваються усі можливі версії, що засновуються на усьому обсязі вихідної інформації.

Перевірка окремої версії передбачає одержання відповідей на комплекс запитань. Для цього потрібно встановити коло джерел, які можуть містити таку інформацію, дослідити їх наявними кримінально-процесуальними та оперативно-розшуковими засобами і одержати потрібну інформацію. Джерелами відомостей можуть бути сліди, предмети, документи та інші об'єкти матеріального світу, що зазнали впливу злочинної діяльності і зберегли їх до певного часу в незмінному стані. Тому у плані розслідування передбачається, які і в якій послідовності слідчі дії потрібно провести, для з'ясування яких обставин слід застосувати оперативно-розшукові заходи або залучити осіб, що володіють спеціальними знаннями у певних галузях знань. Мета планування, як вірно зазначає Г.А. Хань, полягає у визначенні напрямку і змісту діяльності слідчого на всіх етапах розслідування, забезпечення цілеспрямованості, повноти, об'єктивності, всебічності і швидкості, економії часу, сил і засобів [10, с. 8].

У плані розслідування мають знайти відображення обставини, які входять до предмета доказування. Поряд з обставинами, що відносяться до встановлення події (факту заподіяння тілесного ушкодження, місця, часу, обстановки і способу заподіяння ушкоджень, знаряддя злочину, наявності стану сильного душевного хвилювання тощо), вини обвинуваченого (ким заподіяно тілесне ушкодження, мотив і мета злочину, чи мав місце стан

раптового сильного душевного хвилювання), характер і розмір шкоди заподіяної злочином (ступінь тяжкості тілесного ушкодження, характеру і розміру майнової шкоди). В плані відображаються дії по з'ясуванню обставин, пом'якшуючих і обтяжуючих відповідальність, обставин, що характеризують обвинуваченого, а також обставин, що сприяли вчиненню злочину.

Аналіз кримінальних справ даної категорії показав, що обставини, які стосуються події злочину, характеру шкоди заподіяної злочином, з'ясовуються по кожній справі. Разом з тим по окремим справам не з'ясовувалася розмір заподіяної шкоди, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, обставини, що характеризують обвинуваченого. Значна кількість кримінальних справ не містить відомостей про обставини, що сприяли вчиненню злочину. Зазначені недоліки обумовлюються тим, що в планах розслідування не завжди передбачається встановлення розміру заподіяної злочином шкоди, а також обставин, що сприяли заподіяння тілесних ушкоджень.

В плані розслідування по кримінальній справі мають знайти відображення слідчі дії, проведення яких потрібно для з'ясування визначених слідчим запитань. В першу чергу планується проведення тих слідчих дій, зволікання з якими може потягти зміну або знищення слідів злочину і втрату можливості отримати докази у справі. Аналіз слідчої практики показав, що такими діями є допит потерпілого, який перебуває в тяжкому для життя стані, огляд місця події, обшук і виїмка з метою вилучення зброї та інших предметів, якими заподіяні тілесні ушкодження, одягу підозрюваного, на якому могли залишитися сліди крові потерпілого або інші нашарування, освідчування потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого. У подальшому планують проведення тих слідчих дій, які можуть сприяти отриманню відповідей на запитання про доведення вини особи у вчиненні злочину, призначення і проведення необхідних судових експертиз, формулювання завдань оперативним підрозділам для встановлення важливих для справи обставин застосуванням оперативно-розшукових заходів, направлення різноманітних запитів.

У плані розслідування слід передбачати заходи з відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної тілесними ушкодженнями. Він покладає на органи дізнання, слідчого, прокурора під час провадження кримінальної справи обов'язок доказування характеру і розміру шкоди, завданої злочином. Водночас, для правильного вирішення позовних вимог у кримінальному процесі, окрім характеру і розміру шкоди, яка є предметом цивільного позову, необхідно доказати ще й низку інших обставин [11, с. 9].

Обсяг роботи з відшкодування шкоди, заподіяної тілесними ушкодженнями достатньо широкий та різнобічний. Послідовність і повнота виконання такої роботи в повній мірі залежить від відображення усіх необхідних заходів по забезпеченню відшкодування заподіяної шкоди у плані розслідування конкретної кримінальної справи.

Аналіз практики показує, що у планах розслідування заподіяння тілесних ушкоджень визначальне значення належить оперативно-розшуковим заходам. Особливого значення це набуває у тих випадках, коли на початковому етапі розслідування особа, яка заподіяла тілесні

ушкодження не встановлена, або сторони звинувачують одна одну у вчиненні таких дій. Оперативно-розшукові заходи можуть бути спрямовані на встановлення можливих свідків події, місць де злочинці позбулися зброї (викинули, знищили і залишилися її частини, заховали її).

Результативність і своєчасність розслідування залежить від визначення у плані конкретних строків проведення слідчих дій. Проведення слідчих дій з залученням однієї особи, по можливості призначається на один день, щоб не відволікати від основної роботи.

Висновок. Аналіз кримінальних справ про тілесні ушкодження та наявних методик розслідування дозволяє виділити на початковому етапі такі загальні ситуації:

Особа, яка проводить розслідування по справі на початковому етапі володіє достатньою інформацією про потерпілого і нападника, є свідки – очевидці. 2. Тілесні ушкодження заподіяні в присутності свідків, але відомості про нападника ні потерпілому ні свідкам не відомі. 3. Тяжкі тілесні ушкодження заподіяно без свідків. Кожна із цих ситуацій вирішує специфічний напрямок подальшого розслідування, що потребує належної організації дій слідчих та оперативних працівників, їх планування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матвеев М. Г. Криминалистическая классификация преступлений, связанных с умышленным причинением телесных повреждений / М. Г. Матвеев // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений. Межвузовский сборник научных трудов. Вып. 69. Свердловск : УрГУ, 1978. С. 80-84.

2. Коновалова В. О. Вбивство: мистецтво розслідування : Монографія / В. О. Коновалова. Х.: Факт, 2001. – 311 с.

3. Снігерьев О. П. Умисні вбивства. Попередження та розкриття: Практичний посібник / О.П. Снігерьев, В.В. Матвійчук, Д.Й. Никифорчук. – К. : КНТ, 2005. – 100 с.

4. Коновалова В. Е. Алгоритмизация в теории криминалистики. Ученые криминалисты и их роль в совершенствовании научных основ уголовного судопроизводства: Матер. вузов. юбил. науч.-прак. конф. (к 85-летию со дня рождения Р.С. Белкина): в 2-х ч. Ч.1. – М. : Академия управления МВД России, 2007. – С. 425-432.

5. Шепитько В. Ю. Роль типових тактичних операцій в системі забезпечення ефективності досудового слідства. Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наук. праць. Випуск 14. – Х. : вид-во «Кроссроуд», 2007. – С. 194-199.

6. Баев О. Я. Основы криминалистики : Курс лекций. – 2-е изд. перераб. и доп. / О. Я. Баев. – М. : Изд-во «Экзамен», 2001. – 287 с.

7. Журавель В. А. Проблеми ефективності організаційно-тактичних засобів розслідування злочинів. Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наук. праць. Випуск 14. Х. : вид-во «Кроссроуд», 2007. – С. 200-208.

8. Кубарев І. В. Проблеми організації розслідування вбивств, що вчиняються групою осіб в умовах неочевидності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. – Харків, 2007. – 19 с.

9. Фадеев В. И. Расследование инсценировок преступных событий : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Воронеж, 1998. – 23 с.

10. Хань Г. А. Теоретичні засади планування та організації розслідування злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків, 2007. – 20 с.

11. Ващук Б. Л. Предмет доказування в цивільному позові у кримінальному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». К., 2007. – 20 с.

I. Strok

THE BEGINNING OF THE INVESTIGATION OF INTENTIONAL SERIOUS DAMAGES CAUSED IN A STATE OF STRONG MENTAL EXCITEMENT

The article covers typical situations at the initial stage of investigation of intentional grievous bodily harm caused in a state of severe emotional distress and provides forensic recommendations on the sequence of investigative (search) actions at this stage, organization and planning of the initial stage of investigation of intentional grievous bodily harm. strong emotional excitement.

The analysis of criminal cases on bodily injuries and available methods of investigation allows to allocate at the initial stage the following general situations:

1. The person conducting the investigation of the case at the initial stage has sufficient information about the victim and the attacker, there are witnesses - eyewitnesses. Infliction of bodily injuries in a state of strong emotional excitement took place in the presence of the group of persons among whom the victim and the suspect are constantly present. A variant of the situation is when the offender tried to inflict grievous bodily harm, but was unable to complete his intention for reasons beyond his control: resistance to the victim, cessation of criminal acts by citizens or law enforcement officers. This situation is typical for inflicting bodily injuries in dormitories, apartments, companies, as well as when detaining a suspect at the scene, because at this stage there is information about the identity of the offender. However, the circumstances of the act may not be sufficiently clarified. This is due to the fact that infliction of bodily harm in a state of strong emotional excitement is based on quarrel or jealousy, witnesses of this are close to the environment of the victim and suspect, who are not always interested in true testimony. In such cases, the main efforts are directed at the procedural consolidation of the fact of the crime, the establishment of the causes of the conflict, the nature of the actions of each of the participants and the degree of their guilt.

2. The second situation differs from the first in that the injuries were inflicted in the presence of witnesses, but neither the victim nor the witnesses know the information about the attacker. Sometimes the victim is sent to hospital in serious condition, and the attacker disappears from the scene. The main attention in this situation is directed to establishing the circumstances of identification of the victim, establishing eyewitnesses of the event, clarifying the time and place of the crime, the number of participants in the event and their characteristics. If communication

with the victim is not possible, these questions should be clarified with the person who found the victim, or medical staff who can describe the situation in which he was found, describe the condition of the victim, his clothes, tell him what he told them or said. in an unconscious state.

3. Serious injuries were inflicted without witnesses. The victim was not familiar with the attacker and could not provide information about him. The victim may be in serious condition and need urgent medical attention. This investigative situation is unfavorable, the most complex and requires a system of targeted and coordinated investigative actions and operational and investigative measures that will provide additional information about the circumstances of the crime and the offender to change the situation for the better. At the initial stage in this situation the following urgent and priority investigative actions are carried out: inspection of the scene (if known) and inspection of the adjacent territory, examination of the victim and thorough inspection of his clothes (finding and fixing visible traces of crime and micro-objects), appointment forensic examinations to obtain answers to questions that require special knowledge.

Keywords: *investigation of infliction of grievous bodily harm caused in a state of strong emotional excitement, forensic characteristics, initial stage, typical situations.*